

Узагальнюючи, можна зазначити, що рівень агресивності спортсмена зумовлюється поєднанням особистісних рис (емоційна стабільність, толерантність, імпульсивність), соціально-психологічних факторів (атмосфера команди, стиль лідерства тренера, характер змагальної взаємодії) та ситуативних впливів (стрес, поразка, несправедливість суддівства). Оптимізація цих чинників через психокорекційні програми, навчання стрес-менеджменту та розвиток емоційного інтелекту сприяє профілактиці агресії та формуванню етичної культури спорту.

Список використаних джерел

1. Дроздов О.Ю., Скок М.А. Соціально-психологічні чинники агресивності спортсменів. — Харків: ХДАФК, 2019.
2. Крейхі Б. Verbal Aggression and Sport Interaction. — Paris: INSEP, 2007.
3. Ложкін Г.В., Ласькова В. Соціальна психологія спорту. — Київ: Либідь, 2010.
4. Пошивалов В.П. Агресивність у спортивних колективах. — Харків, 2005.
5. Baron R., Richardson D. Human Aggression. — New York: Plenum Press, 1994.
6. Buss A., Perry M. The Aggression Questionnaire. — Journal of Personality and Social Psychology, 1992.
7. Guttman A. From Ritual to Record: The Nature of Modern Sports. — New York: Columbia Univ. Press, 1978.
8. Skott J. Agonistic Behavior in Competitive Sport. — Berlin: Springer, 2010.
9. Сердюк Л.З., Шамич О.М. Психологічні основи самореалізації особистості. Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. — 2016. — Том. V: Психофізіологія. Психологія праці. Експериментальна психологія. — Випуск 16. — С.150-157. <http://appsychology.org.ua/data/jrn/v5/i16/19.pdf>
10. Шамич О.М., Сердюк Л.З., Іваннікова Г.В. Фізична культура і спорт як основа здоров'я і благополуччя особистості. (Навчальний посібник). — К.: КНУБА, Талком, 2023. — 130 с. URI <https://repository.knuba.edu.ua/handle/123456789/11416>

УДК 796.5

Шамич Олександр Миколайович,

доктор психологічних наук, професор,

завідувач кафедри фізичного виховання і спорту

Київського національного університету будівництва і архітектури;

Черняк Катерина Василівна,

здобувач вищої освіти першого бакалаврського рівня, групи ФВС-22

Київського національного університету будівництва і архітектури

ТУРИЗМ ТА СПОРТИВНЕ ОРІЄНТУВАННЯ, ЯК СКЛАДОВА СПОРТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Туризм розглядається багатьма авторами як складне, багатовимірне поняття, являючись по-перше «одночасно й видом спортивної діяльності, і формою рекреації, і галуззю національної економіки, і способом проведення дозвілля, і,

крім того, мистецтвом, наукою й бізнесом». Запропоновані підходи не суперечать один одному, а відображають різні сторони цього багатоаспектного явища, яким є туризм. Однозначно охарактеризувати туризм неможливо, тому що ми не в змозі абсолютизувати жоден з його структурних аспектів.

Одним з найбільш ефективних видів рекреаційно-туристської діяльності виступає спортивний туризм та спортивне орієнтування, які відображають характерну тенденцію сучасності, коли перевага віддається розвитку активного відпочинку у природному середовищі, у процесі якого відновлення працездатності поєднується з пізнавальною діяльністю.

Спортивний туризм – це вид рекреаційно-туристської діяльності. Під час проходження маршруту долаються різні специфічні природні перешкоди: лісові хащі, болота, пустелі – у пішохідному туризмі, гірські перевали, вершини – в гірському туризмі, річкові пороги – у водному туризмі, печери – у спелеологічному туризмі тощо. Спортивний туризм при цьому виступає як активний, часто екстремальний вид подорожей. На відміну від простих маршрутів, маршрути спортивних туристських походів класифікуються за рівнями (категоріями) складності. Ця складність визначається наявністю на маршруті всіляких перешкод – скель, перевалів, вершин, каньйонів, річкових порогів тощо. Спортивний туризм, як правило, є груповим видом діяльності – до складу туристської спортивної команди (групи) входить від 4-х і більше туристів-спортсменів.

Спортивний туризм в Україні є видом спорту, який включений в спортивні класифікації з відповідними спортивними розрядами і званнями – від масових юнацьких розрядів до звання «Майстер спорту».

В науковій туристській літературі, поряд з визначенням «спортивний туризм», широко поширені такі визначення з предметними областями, які накладаються і перетинаються, як то – «спортивно-оздоровчий туризм», «спортивно-рекреаційний туризм», «самодіяльний туризм», «активний туризм», а останнім часом до них приєдналися також вельми популярні – «пригодницький туризм» і «екстремальний туризм».

Слід виділити два принципових підходи, що використовуються для характеристики даної сфери туристської практики: спортивний підхід пов'язаний з активністю, що відповідає окремим видам спорту, з відмінними ознаками останнього: попередні спеціальні (неоздоровчі) тренування, підготовка до походів, змагань, участь у них на межі фізичних і психологічних можливостей спортсменів. Зазначимо, що в Україні спортивний туризм розуміється ще більш вузько – як окремий вид спорту з нормативами присудження спортивної кваліфікації, практикою змагань тощо; рекреаційний

підхід – згідно термінології пов'язує активну туристську практику з відновленням і розвитком фізичних, інтелектуальних та емоційних сил людини.

Спортивний туризм виступає як специфічний вид туристично-спортивної діяльності, головною формою якої є спортивний похід або змагання по техніці певних видів туризму. Ці види діяльності спрямовані на випробування фізичних, психічних, духовних сил людини, вдосконалення туристсько-спортивної майстерності туриста, виконання спортивних нормативів.

Часто поняття «спортивний туризм» асоціюють з поняттям «активний туризм». При цьому на сьогоднішній день, в поняття «активний туризм» вкладається різне значення. Під активним туризмом пропонує розуміти форму подорожей за маршрутами невисоких категорій складності, з використанням активних способів пересування. За змістом цей вид туризму близький до існуючого спортивного туризму, але ґрунтується на маршрутах некласифікованих або невисоких категорій складності і не дає учасникам можливість отримувати спортивні розряди і звання.

«Активний туризм» сьогодні все частіше «насичується» пізнавальним компонентом, духом відкриття раніше невідомого, більш того, вибір способу і засобу пересування залежить саме від поставленої пізнавальної мети. Наявність привабливою пізнавальної мети «відкриття», яка часто формується на основі історичних, краєзнавчих матеріалів або досліджень природних явищ, призводить до того, що активний туризм часто визначається як пригодницький. Згідно з вимогами Всесвітньої асоціації пригодницького туризму (Global Adventure Travel Trade Association), до пригодницького туризму можна віднести будь-яку туристичну активність, якщо вона включає два з трьох ознак: фізичну активність, культурний обмін або взаємодія, а також занурення в природне середовище (Global Adventure).

Екстремальний туризм, навпаки, відрізняється тим, що передбачає високі фізичні навантаження і ризики для здоров'я і життя туристів і вимагає хорошої фізичної та психологічної підготовки. Тут, на відміну від пригодницького туризму, немає місця комфорту і безпеки. Це не стільки розважальна, скільки «випробувальна» подорож – туристи зайняті, швидше, самопізнанням і самоствердженням. На нашу думку, екстремальний туризм – це види подорожей, які значно перевищують нормативні вимоги класифікатора спортивних подорожей, а також форми діяльності з підвищеним ризиком, здійснювані під час спортивних походів або спеціалізованих змагань. Екстремальний туризм пов'язаний з прагненням ризику, бажанням подорожувати малодослідженими і важкодоступними місцями (джунґлі, гори, пустелі, печери тощо) що, в свою чергу, може виявитися небезпечним для життя.

Проаналізувавши співвідношення понять «спортивний туризм», «спортивно-оздоровчий туризм», «спортивно-рекреаційний туризм»,

«самодіяльний туризм», «активний туризм», «пригодницький туризм» і «екстремальний туризм», можна зробити висновок, що всі вони, крім поняття «самодіяльний туризм», виділені за одним критерієм – мета подорожі.

Ми розглядаємо поняття «спортивно-оздоровчий туризм» та «спортивно-рекреаційний туризм» які практично тотожні, тому що вони використовують такі форми діяльності (нескладні походи), відбуваються в незайманому або слабо зміненому природному середовищі, мають оздоровчий, рекреаційний ефект.

Центральною ланкою блоку активного туризму виступає спортивний туризм, який має чітко визначену нормативну базу, розроблену класифікацію маршрутів, градацію складності туристських перешкод, розрядні спортивні нормативи. При цьому всі активні туристичні заходи, які по параметрах і інтенсивності «не дотягують» до спортивно-туристських, на нашу думку, відносяться до категорії спортивно-оздоровчого туризму.

Проте до екстремального туризму відносять всі види подорожей, які перевищують нормативні вимоги класифікатора спортивних подорожей, а також форми діяльності з підвищеним ризиком, здійснювані під час спортивних походів або спеціалізованих змагань (туристські екстрим-марафони, мультиперегони тощо). Форми активного туризму з яскравим пізнавальним компонентом утворюють блок пригодницького туризму, який по реалізації може бути спортивно-оздоровчого, спортивного або навіть екстремального змісту.

Предметні поля активного туризму та екологічного туризму частково перекриваються тому, що активний туризм, в першу чергу, реалізується у незайманому, або мало зміненому навколишньому середовищі і є екологічним, по суті. Екологічний туризм може використовувати, як активні форми (туристичні походи), так і пасивні, стаціонарні – наприклад, спостереження за тваринами і рослинами, сільський зелений туризм тощо.

На активний туризм накладаються інші види активної рекреації і спорту, які використовують туризм, як проміжний продукт з точки зору реалізації кінцевої мети, або цілей поїздки – гірськолижний туризм, дайвінг-туризм, гольф-туризм, альпінізм тощо.

Таким чином, на нашу думку, туризм та спортивне орієнтування – це вид активної рекреаційно-туристської діяльності, здійснюваної в незайманому або слабо зміненому природному середовищі, і полягає в проходженні туристських маршрутів з подоланням різних перешкод (перевалів, вершин, порогів, каньйонів, печер, боліт тощо) різними засобами пересування з використанням спеціальних технологій і спорядження. Спортивний туризм є природно-орієнтованим по суті, і входить в блок активного туризму разом зі спортивно-оздоровчим та екстремальним туризмом, на які накладається предметне поле пригодницького туризму.

Список використаних джерел

1. Закон України "Про туризм" від 15.09.1995. №324/95-ВР із змінами і доповненнями // Відомості Верховної Ради (ВВР). 2004. №13. Ст.180.
2. Офіційний сайт Федерації спортивного туризму України. URL: <https://www.fstu.com.ua/>.
3. Шамич О.М. Поняття та структура природного права людини на охорону здоров'я / О. М. Шамич // Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами: [зб. наук. пр.]. –К., –2014. – № 11. – С. 75-92. <https://ap.uu.edu.ua/article/23>
4. Шамич О.М. Підлітки та їх громадська активність. Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами : зб. наук. праць, 2013. №10. С.107-119. <https://ap.uu.edu.ua/upload/publicationpdf/642ac3f9378bc7f1c7ed330f0c9eea9c.pdf5>.
5. Шамич, О. ., Озерова , О. ., & Андріянова, В. (2025). Самореалізація людей з інвалідністю в спортивній діяльності. *Вісник Національного університету оборони України*, 83(1), 170–177. <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2025-83-1-170-177>

УДК 796:004.8

Шамич Олександр Миколайович,

доктор психологічних наук, професор,

завідувач кафедри фізичного виховання і спорту

Київського національного університету будівництва та архітектури;

Щербина Олег Сергійович,

здобувач вищої освіти навчальної групи ФВС-22

Київського національного університету будівництва та архітектури

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ В СПОРТИ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ТА СТАН ПИТАННЯ В УКРАЇНІ

У 2020 році, в Україні було розроблено Концепцію розвитку штучного інтелекту в Україні, підготовлену Міністерством цифрової трансформації України та затверджену розпорядженням Кабінету Міністрів України від 02.12.2020 № 1556-р. Саме це виступає головним інструментом розвитку інтеграційних процесів штучного інтелекту і всі галузі та є основним механізмом його реалізації, як окремо розробленої стратегії. Спортивна наука також активно залучається до цього процесу.

Наразі вже існують десятки прикладів ефективного впровадження штучного інтелекту на всіх етапах спортивної підготовки. Але загальна картина досліджень та прикладних аспектів все ще має достатньо фрагментарний та хаотичний порядок, що потребує комплексного наукового підходу та розробки детальних алгоритмів інтеграції штучного інтелекту у спортивну галузь загалом та окремі види спорту зокрема. [1]

Одним із основних напрямків інтеграції штучний інтелект є розширення можливостей взаємодії з комп'ютерами та програмним забезпеченням. Інтелектуальні асистенти, такі як Siri від Apple, Google Assistant та Amazon